

Raamattu oikean ja väärän rajana

Raimo Mäkelä

Eivätkö sanat oikea ja väärä ole tarpeettomia, koska ne eivät merkitse mitään? Yksi elää yhdellä tavalla, toinen toisella, ja kumpikin näyttää tulevan omalla tavallaan yhtä onnelliseksi – tai onnettomaksi. Lisäksi eri yhteiskunnissa, kulttuureissa, uskonnoissa ja kirkoissa samaa asiaa pidetään usein oikeana ja vääränä. Eihän mitään ehdotonta oikeaa ja väärää ole olemassa eikä voi ollakaan. Eikö olisi parasta luopua myös puhumasta sellaisesta?

Kuitenkin vastakohtia ilmaiseva käsitepari *oikea* ja *väärä* on joka kielessä niin kuin myös *tosi* ja *epätosi*, *hyvä* ja *paha*, *kaunis* ja *ruma*, nämä ns. transsendentaaliset sanat, joita erityisesti aristotelinen ja skolastinen filosofia käytti. Jokainen ymmärtää, mitä niillä tarkoitetaan ja ettei niillä tarkoiteta samaa vaan aivan vastakkaista. Jokaisen on myös pakko käyttää niitä. Kun kuka tahansa puhuu oikeasta ja väärästä, jokainen ymmärtää yksiselitteisesti ja varmasti, mitä hän tarkoittaa. Sen sijaan voi olla jyrkästi eri mieltä hänen kanssaan siitä, mikä on oikein, mikä väärin. Nämä käsityksethän vaihtelevat hyvinkin suuresti.

Me kaikki myös koemme tietyt asiat oikeina tai väärinä omalla kohdallamme ja toisten kohdalla. Ei ole yhdentekevää, mitä teen itselleni ja toisille – tai mitä toiset tekevät minulle. Sielustani nousee usein vakaumus: "Se oli oikein hänelle." Vielä intohimoisemmin koen: "Se oli häneltä väärin minua kohtaan." Kokemus ei välttämättä vastaa "objektiivista" "todellisuutta", mutta se on aito ja (subjektiivisesti) ehdoton.

Omiakin tekojani omatuntoni sanoo ainakin joskus oikeiksi tai vääriksi. Voin esittää sitä vastaan järkiperusteluja, mutta ne eivät aina vakuuta minua itseänikään. Omatuntoni sanoo, että moni asia, joka voi tuntua hyödylliseltä, viisaalta tai jopa hyvältä, onkin väärin ja pitää siksi jättää tekemättä.

Ihmisten yhteiselämässä on aina velvoittavia sääntöjä ja rangaistuksia niiden rikkomisesta. Niitä perustellaan nimenomaan sillä, että jokin käyttäytyminen on oikein, jokin taas väärin.

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

Oikean ja väärän eron turhentaminen ei siis vastaa todellisuutta. Kun monet kuitenkin yrittävät niin tehdä, se ei nouse luonnosta eikä kokemuksesta eikä huolellisesta ajattelusta, vaan toisaalta tietystä elämänkatsomuksellisesta tai filosofisesta käsityksestä, jonka ihminen on omaksunut – erityisesti monistisesta ja uskonnollisesti panteistisesta todellisuudenkäsityksestä – ja toisaalta oman vastuun pakenemisestä.

Oikean ja väärän ero on ihmisluonnossani ja yleensä koko elämässä lähtemättömästi. Minun on vain löydettävä todella oikea ja väärä – mutta miten?

Millainen tekoni on oikea?

Oikeassa ja väärässä ei ole kysymys samasta kuin kauniissa ja rumassa. Kauniin koen miellyttäväksi ja haluan omistaa, vaikkei se tai hän kuuluisikaan oikeutetusti minulle. Ruman torjun, vaikka ruma saattaa olla minulle hyödyllinen ja jopa rakastaa minua.

Oikea/väärä ei ole myöskään samaa kuin viisas/tyhmä. Jos kassanhoitaja tekee virheen minun hyväkseni, voisi olla viisasta olla vaiti ja kääriä rahat taskuun. Se ei silti anna minulle oikeutta siihen, minkä otan omakseni. On toimittava oikein ja luovuttava väärästä, vaikkei siitä olisi hyötyä (ainakaan välittömästi) vaan pikemminkin haittaa.

Oikea ja väärä ei ole edes sama asia kuin hyvä ja paha. Jokin voi olla minulle hyvin arvokasta, vaikkei minulla ole siihen oikeutta. Voi tuntua pahalta tehdä oikein, esim. asettaa rajat ihmiselle, joka ei itse sitä tajua tai halua mutta joka rajoittamattomalla riehumisellaan tuhoaa toisia ja lopulta itsensäkin.

Onko tekoni oikea, jos sen seuraus on hyvä? Samanlaiseen, jopa samaan "hyvään" lopputulokseen voidaan päätyä joskus hyvin erilaisista, jopa vastakkaisista lähtökohdista. Esim. erilaista poliittista näkemystä tai jopa elämänkäsitystä edustavat ihmiset voivat joissakin asioissa ajatella eettisesti aidolla tavalla samoin. Poliitiikassa ja yleensä yhteiskunnassa tällaisten henkilöiden on perusteltua toimia yhdessä projektikohtaisesti. Lähtökohta on kuitenkin lopulta ratkaisevampi. Ellei yksimielisyys yllä sinne tai lähde sieltä, yhteisymmärrys ja yhteistyö jäävät satunnaisiksi. Jos (ja koska) eettisesti oikea on olemassa sinänsä, toiminnan käytännöllinen lopputulos ei voi olla ratkaiseva arviointiperuste. Ellen tunne oikeita perusteita, jossakin toisessa tapauksessa toiminnallani voikin olla jo vahingollisia seurauksia.

Mitä merkitsee eettisen toimintatapani valinnalle tilanne, omani ja toisten? Jos kaikki aina riippuu vain tilanteesta, silloinhan oikeaa ja väärää ei todella ole olemassa, ja moraalit murentuu lopulta täysin. Kuitenkin elämäntilanteet ja yhteiskunnalliset asetelmat on pyrittävä ottamaan ratkaisuja tehtäessä huomioon, vaikkeivät ne sinänsä voikaan sanella, mikä on oikein, mikä väärin.

Tekoni voi olla oikea, jos asenteeni, mielenlaatuni, vaikuttimeni on oikea. Silloin arvioin asiaa siitä näkökulmasta, haluanko toimia yksinomaan oikein vai onko minulla muitakin ratkaisevia vaikuttimia, esim. oman edun tavoittelu tai pelko, onko siis omatuntoni puhdas. Ellen kuitenkaan ota huomioon tekoni seurauksia enkä tutki tarkoin oikean olemusta, tekoni voi jäädä hyvin itsekeskeiseksi ja mielivaltaiseksi.

Oikein toimin silloin, kun teen velvollisuuteni, riippumatta siitä, tuottaako se mielihyvää, hyötyä tai mitään arvokasta minulle itselleni – tai muillekaan. Onko kuitenkaan joka tilanteeseen ja tapaukseen sopiva normi varmasti olemassa? Eihän tilanne koskaan ole merkityksellinen. On rajatapauksia ja tilanteita, joissa on suostuttava etsimään pienintä pahaa, kun ehdottoman hyvään ratkaisuun ei näytä olevan lainkaan mahdollisuuksia ja jotakin kuitenkin on tehtävä.

Kun arvioidaan, onko tekoni oikea vai väärä, erityisen merkittäviä näkökulmia ovat tekoni motiivit eli mielenlaadun etiikka, tekoni seuraukset eli seurausetiikka ja ennen kaikkea tekoni normit eli velvollisuusetiikka. Mistä siis voin löytää oikean ja käytännössä pitävän normiston teoilleni? Yksi oikean ja väärän tiedostamisen lähde olen itse itselleni Jumalan kuvakseen luomana ihmisenä hänen luomassaan maailmassa.

Kun vaadin toisia käyttäytymään oikein ja luopumaan vääryydestä minua kohtaan, tiedän samalla, mikä minulta on oikein ja väärin heitä kohtaan. Minun oikeuteni on heidän velvollisuutensa. Heidän oikeutensa on minun velvollisuuteni. Tämä on kirjoittamaton luonnonlaki minun sielussani ja jokaisen sielussa. Siinä ovat mittapuuna oma itseni ja terve järkeni ja itsetuntoni.

Tämän yleisinhimillisen totuuden ja toteamuksen vahvistaa Raamatukin monin tavoin. Vuorisaarnassaan (Matt. 7:12) Jeesus sanoi: "Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat."

Tätä periaatetta sanotaan kultaiseksi säännöksi (*regula aurea*). Sillä on pitkä historia myös Raamatun ulkopuolella erityisesti kielteisessä

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

muodossaan: "Mitä ette tahdo ihmisten tekevän teille, älkää tekään tehkö heille." Jeesuksen lainaama kirjoitettu (Mooseksen / Vanhan liiton/testamentin) laki sanoi asiasta käytännöllisesti mm. näin (3. Moos. 19:34):

"Kohdelkaa joukossanne asuvia siirtolaisia ikään kuin he olisivat heimolaisianne ja rakastakaa heitä kuin itseänne, sillä te olette itsekkin olleet muukalaisina Egyptissä." Samaa periaatetta soveltaa Heparalaikirje kristittyjen suhteeseen muihin, kovaosaisempiin ihmisiin (13:3): "Muistakaa vankeja, niin kuin olisitte itse kahleissa heidän kanssaan, muistakaa kidutettuja, tunteehe teidänkin ruumiinne kivun."

Apostoli Paavali ilmaisee yleisen periaatteen (Room. 2:14-15):

"Pakanakansatkin, joilla ei ole lakia, saattavat luonnostaan tehdä, mitä laki vaatii. Silloin pakanat, vaikkei heillä lakia olekaan, ovat itse itselleen laki. Näin he osoittavat, että lain vaatimus on kirjoitettu heidän sydämeensä. Siitä todistaa heidän omatuntonsaakin, kun heidän ajatuksensa syyttävät tai myös puolustavat heitä."

Tämä tosiasia on taustana Sananlaskujen (ja osittain myös Saarnaajan) kirjan yleispäteville elämänohjeille, joiden kaltaisia on paljon Raamatun ulkopuolellakin. Me ihmiset voimme Jumalan kuvakseen luomina tietää oikeasta ja väärästä Jumalan tekojen perusteella myös ilman Jumalan sanaa. Se tieto on ihmiskunnan yhteisen kokemuksen varastossa.

Jumala on luomisessa kirjoittanut eli "kaivertanut" lakinsa ihmissydämiin (*lex in cordibus scripta/insculpta*). Näin laki on ihmiselle luontainen ja luonnollinen, luontoon kuuluva (*lex naturae/ naturalis*). Tämä koskee sekä lain sisältöä että sen velvoittavuuden kokemista. Eettinen vaatimus ei ole tyhjä, niin kuin eksistentiaalisesti asennoituvat teologit väittävät. Pelkällä olemassaolollaan luonnon moraalilaki samalla haastaa ja velvoittaa ihmisen toimimaan sen mukaan. Jokaisella on siten periaatteessa mahdollisuus Jumalan lain tietämiseen. Koska tämän tosiasian ilmoittaa meille kuitenkin Jumalan sana, emme pelkästään omilla edellytyksillämme tiedä sitä.

Jumala on myös sanonut käskyissään, mikä on oikein ja väärin

Jumala antoi käskynsä kansalleen Israelille. Tässä Vanhaan testamenttiin talletetussa ns. Mooseksen laissa on kolme aluetta. Jumalan lain ytimenä ovat moraalikäskyt ja -kiellot. Ne ovat yleispätevät ja koskevat kaikkia kansoja ja ihmisiä kaikkina aikoina. Jumala on kirjoittanut käskynsä, niin että kaikki voivat lukea ne Raamatusta (2. Moos. 20; 5. Moos. 5). Ne ovat aina voimassa (Matt. 5:18).

Jumalan moraalilain sisältö tiivistyy jo Mooseksella ja sitten Jeesuksella kahdeksi ydinkäskyksi, joita nykyaikaisella sanalla voi nimitää myös normiksi:

"Herra, meidän Jumalamme, Herra, on yksi. Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi, koko sielustasi ja koko voimastasi." (5. Moos. 6:4-5.)

"Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. Minä olen Herra." (3. Moos. 19:18.)

"Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi. Tämä on käskyistä suurin ja tärkein. Toinen yhtä tärkeä on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. Näiden kahden käskyn varassa ovat laki ja profeetat." (Matt. 22:37-40.)

Mooseksen lakiin sisältyy toiseksi myös säädöksiä juutalaisten jumalanpalveluksesta eli kultista. Suuri osa niistä liittyy temppeliin, jota juutalaisilla ei kuitenkaan ole ollut sen jälkeen, kun roomalainen sotapäällikkö Titus, josta myöhemmin tuli keisari, hävitti sen Jerusalemin tuhon mukana v. 70. Ajatus temppelin rakentamisesta on sen jälkeenkin ollut elävä juutalaisten keskuudessa ja on osittain yhä ja saattaa vielä toteutua. Uuden testamentin mukaan juutalaisten jumalanpalveluslaki on käynyt tarpeettomaksi ja jopa hylättäväksi Jeesuksen sovituskouleman jälkeen.

Kolmanneksi Mooseksen laissa on muinaista Israelia koskevia yhteiskunnallisia säännöksiä. Niitäkään ei voi pitää yleispätevinä.

Jumalan kirjoittama laki liittyy siihen hänen lakiinsa, jonka hän luomisessa on "kirjoittanut" ihmisten sydämeen. Kirjoitettu laki vahvistaa ja täsmentää luonnon lain. Ne eivät ole ristiriidassa. Jumalan käskyt ylläpitävät vanhemmuuden arvovallan, olemassaolon koskemattomuuden, ruumiin ja sielun koskemattomuuden, omaisuuden koskemattomuuden, maineen koskemattomuuden, vaikuttimien puhtauden ja Jumalan koskemattomuuden.

Koska Jumala näki hyväksi antaa lakinsa myös sanoina, hän edellyttää, etten minä eikä kukaan muukaan ihminen itse täysin tiedä tai ainakaan usko sydämessä olevaa Jumalan lakia. Sydämeni moraalilaki perustelee oikean ja väärän minulla itselläni, muilla ihmisillä ja yleensä sillä, minkä Jumala on luonut. Kymmenen käskyn laki antaa perusteeksi oikean noudattamiselle ja väärän hylkäämiselle lisäksi ja varsinaisesti Jumalan, Luojan ja Herran. Ensimmäinen käsky sisältää tämän perustelun johdantona kaikkiin käskyihin: "Minä olen Herra, sinun Jumalasi." Siitä Jumala itse tekee meitä koskevan johtopäätöksen: "Olkaa pyhät, sillä minä, Herra, teidän Jumalanne, olen pyhä" (3. Moos. 19:2).

Kymmenessä käskyssä Jumala esittää oikean ja väärän keskitetysti ja nimenomaan syntiinlangenneelle ihmiskunnalle, jolle

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

luomisessa annettu moraalilaki ei enää riitä. Jokainen eettinen katso-
mus, joka turhentaa kirjoitetun lain, on todellisuudenvastainen, koska
se turhentaa ihmisten pahuuden ja vääryyden, ikään kuin niitä ei olisi-
kaan.

Käskythän ovat kahta poikkeusta lukuun ottamatta kielteisessä
muodossa. Se johtuu toisaalta synnistäni. Synnilläni taistelen Jumalaa
ja hänen käskyjään vastaan. Syntini sanoo ei Jumalan tahdolle, jonka
hän ilmaisee luonnossa(ni) ja käskyissään. Jumala taistelee käsky-
illään minun syntejäni vastaan. Niillä hän sanoo ei minun pahalle
tahdolleni.

Toisaalta Jumala luottaa minuun ja kykyyni, että ymmärrän, mikä
on oikein: jos pidätyn synneistä, niin kuin käskyt kieltävät, toiminnan
kenttä on minulle vapaana edessäni. Järjelläni, mielikuvituksellani ja
sydämelläni saan ja minun tulee etsiä teitä rakkauden ja oikeuden
toteuttamiselle Jumalan asettamien kieltojen rajoissa. Jo käskyjen
kielteiseen muotoon kätkeytyy siis se tosiasia, että käskyjen rikko-
mista vastaan täytyy olla jokin keino, joka on enemmän kuin minun
omat mahdollisuuteni.

Jumala antoi lain Moosekselle kahteen tauluun kirjoitettuna. Tähän
muodolliseen seikkaan liittyen käskyt on perinteisesti mielletty
sisällöllisesti kahdenlaisiksi. "Ensimmäisen taulun" käskyt (ensim-
mäinen, toinen ja kolmas) liittyvät Jumala-suhteeseen, "toisen taulun"
käskyt (neljännestä kymmenenteen) lähimmäissuhteisiin. Kaikkien pe-
rusta on ensimmäinen käsky:

"Minä olen Herra, sinun Jumalasi,
joka johdatin sinut pois Egyptistä, orjuuden maasta.
Sinulla ei saa olla muita jumalia minun rinnallani."

Ensimmäistä käskyä vastaavaksi lähimmäissuhteiden perustaksi ja
perusnormiksi voidaan mieltää "toisen taulun" ensimmäinen eli kaik-
kiaan neljäs käsky, sillä vanhemmat ovat Jumalan asettamia Jumalan
sijaisia maailmassa: "Kunnioita isääsi ja äitiäsi, että saisit elää kauan
siinä maassa, jonka Herra, sinun Jumalasi, sinulle antaa.

Se joka pitää ensimmäisen käskyn, pitää muutkin. Ensimmäisen
käskyn rikkominen on pahinta. Se joka rikkoo ensimmäisen käskyn,
rikkoo muutkin. Se joka pitää neljännen käskyn, pitää sitä seuraavat-
kin käskyt. Se joka rikkoo neljännen käskyn, rikkoo myös sitä
seuraavat. Ovathan vanhempamme lähimmät ja tärkeimmät lähim-
mäisemme, todella jopa Jumalan sijaisia.

Jos ja kun rikon Jumalan lakia vastaan, joudun siitä tilille hänen eteensä. Luonnollinen tajuni sanoo, että sellainen tuomioistuin on olemassa ja minä joudun sen eteen. Se ei suinkaan ole tyhjä, niin kuin erityisesti nykyihmiset kuvittelevat, vaan sillä istuu kaikkeuden Luoja ja Herra.

Kuulen oikean ja väärän Jeesuksen opetuksesta

Jeesus puhui paljon oikein ja väärin toimimisesta (erityisesti Matt. 5–7 ja Luuk. 6:17–7:1). Jeesus perustautui eettisessä opetuksessaan Jumalan ihmissydämiin "kirjoittamaan" luonnon lakiin eli kultaiseen sääntöön (Matt. 7:12; Luuk. 6:31) ja Jumalan kirjoituttamiin käskyihin, joiden sisällön hän Moosekseen liittyen pelkistää rakkauden kaksoiskäskyksi. Hän ei ole niiden kanssa ristiriidassa vaan vahvistaa ne, täsmentää ne ja syventää niitä (Matt. 5:17–18):

"Älkää luulko, että minä olen tullut lakia tai profeettoja kumoamaan. En minä ole tullut kumoamaan, vaan toteuttamaan. Totisesti: laista ei häviä yksikään kirjain, ei pieninkään piirto, ennen kuin taivas ja maa katoavat."

Luonnon, Jumalan ja hänen sanansa lisäksi Jeesus perustelee oikean ja väärän itsellään (Matt. 5:20, 22, 28, 32, 34, 39, 43): "Te olette kuulleet sanottavan – – mutta minä sanon teille." Jos ja koska uskon Jeesukseen, katson kaikkea hänen silmillään, ennen kaikkea häntä itseään ja sitten (Vanhan testamentin) Kirjoituksia, joiden hän sanoo puhuvan hänestä, itseäni, maailmaa ja ihmisiä ympärilläni sekä suhdettani näihin. Jeesus sitoutui ehdottomasti taivaallisen Isänsä tahtoon, jonka tämä oli ilmaissut luomisteoissaan ja niitä valottavassa sanassaan. Samalla Jeesus sanoutui jyrkästi irti aikansa juutalaisuudesta niiltä osin kuin se ei ollut sopusoinnussa Isän luomistahdon ja -ilmoituksen kanssa vaan ainoastaan ihmisten tulkintoja, jotka vääristivät Jumalan alkuperäisen teon ja sanan. Tämä ilmeni erityisesti sovittamattomassa ristiriidassa fariseusten, aikansa fundamentalistijuutalaisten, kanssa, vaikka hän opillisesti oli tiettyssä mielessä hyvin lähellä heitä (Matt 23:3; Ap. t. 23:8). Heidän eettisiä tulkintojaan omalla tavallaan edustavat nykyiset ortodoksijuutalaiset, joiden näkemysten umpikujan jopa muut juutalaisetkin selvästi näkevät. Myös islamilainen fundamentalistinen yhteiskuntaetiikka on Jeesuksen eettisen opetuksen kanssa yhteensopimaton.

Jeesus nosti Jumalan laista esiin sen eettiset periaatteet ja asetti ne normeina saivartelevia kasuistisia tulkintoja vastaan esim. näin (Matt. 23:23):

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

"Voi teitä, lainopettajat ja fariseukset! Te teeskentelijät! Te maksatte kymmenykset jopa mintusta, tillistä ja kuminasta, mutta laiminlyötte sen, mikä laissa on tärkeintä: oikeudenmukaisuuden, laupeuden ja uskollisuuden. Näitä teidän pitäisi noudattaa, noita muitakaan unohtamatta."

Jeesus teki selvän eron maallisten ja hengellisten asioiden välille ja puhdisti sillä tavoin uskon isien perinnäissäännöistä, jotka olivat kääntyneet Jumalan alkuperäistä tekoa ja sanaa vastaan. Niiden kannattajat moittivat Jeesusta siitä, etteivät hänen opetuslapsensa pesseet käsiään syömään ruvetessaan. Jeesus puolestaan moitti heitä siitä, että he olivat korvanneet vanhempien kunnioittamisen vaatimuksen uskonnollisella teolla, uhrilahjan antamisella Jumalalle. Vaatimalla ulkoista kultillista puhtautta käsien pesemisen muodossa he peittivät ihmisen todellisen, sisäisen saastaisuuden, jota tällä tavoin ei voi poistaa eikä kannata yrittääkään. "Se, mikä tulee suusta ulos, on lähtöisin sydäimestä, ja se saastuttaa ihmisen -- ei se, että syö pesemättömin käsin." "Jeesus teki selväksi, että kaikki ruoka on puhdasta" (uskonnollisessa ja eettisessä mielessä). (Matt. 15:1–20.)

Vielä selvemmin Jeesuksen radikaali välienselvittely itse Mooseksen kulttilain kanssa tapahtui hänen suhteessaan temppeelijumalanpalvelukseen ja erityisesti sen uhreihin. Hän sanoi samarialaiselle naiselle (Joh. 4:21–23): "Tulee aika, jolloin ette rukoile Isää tällä vuorella ettekä Jerusalemissa -- jolloin kaikki oikeat rukoilijat rukoilevat Isää hengessä ja totuudessa."

Jeesus sanoi jopa hajottavansa Jerusalemin temppelin, niin että uhraaminen kävisi mahdottomaksi ja uskonnon ydin turhentuisi. Hän sanoi itseään temppeliksi, joka hajotettaisiin, ja tarkoitti sillä uhrikuolemaansa, joka korvaisi kaikki uhrin. (Joh. 2:18–22). Jeesus siis mursi juutalaisen kulttilain juutalaisilta itseltäänkin.

Sen sijaan moraalilaissa Jeesus palasi alkuperäiseen luontoon lankeemuksen taakse. Erityisesti se ilmeni hänen kannassaan avioeroon (Matt. 19:4–8): "Ettekö ole lukeneet, että Luoja alun perin teki ihmisen mieheksi ja naiseksi? -- Minkä Jumala on yhdistänyt, sitä älköön ihminen erottako. -- Mooses antoi teille luvan hylätä vaimon, koska te olette niin kovasydämiä. Mutta alun perin ei niin ollut."

Tämä on sopusoinnussa sen yleisen raamatullisen tosiasian kanssa, että Jumala kohtaa meidät samanaikaisesti kahdella tavalla. Toisaalta hän puhuttelee meitä, ikään kuin yhä olisimme vain luotuja eli hänen kaltaisiaan ihmisinä emmekä lainkaan langenneita. Toisaalta hän ti-

etää paremmin kuin me itse ja tosiasiaassa tietysti täydellisesti, ettemme ole enää alkuperäisluomuksia vaan langenneita syntisiä. Hän pitää meitä (vain) luotuina, jotta tajuaisimme olevamme sekä sellaisia että myös langenneita. Hän pitää meitä vapaina, niin kuin hän itse on vapaa, jotta tajuaisimme olevamme auttamattomasti sidoksissa ja menettäneemme vapautemme ja tarvitsevamme vapautusta ulkopuoleltamme kykenemättä kaivamaan sitä omasta itsestämme.

Jeesuksen etiikkaa voidaan siis pitää hyvin "tiukkana" nykyisen länsimaisen "löysän" etiikan näkökulmasta katsoen varsinkin seksuaalisen käyttäytymisen alueella. Hän ei tingi Jumalan käskyistä yhtään. Kuitenkin hänellä on tuotavana niiden rinnalle jotain aivan uutta: täysi sovitus ja anteeksiantamus ja uuden alun mahdollisuus. Se ilmenee Jeesuksen asenteesta naiseen, jonka lainopettajat ja fariseukset olivat tavanneet aviorikosta tekemästä ja jota he uhkasivat lain mukaisella kivittämistuomiolla. Jeesus kuitenkin vapautti hänet sekä hänen seksuaalisesta synnistään, jonka Jeesus tuomitsi, että sen rikoksen yhteiskunnallisesta seurauksesta eli kivittämisestä. (Joh. 8:1–11.) Näin Jeesus mursi Mooseksen lain yhteiskunnallisen sitovuuden tietyiltä kohdilta.

Näen oikean ja väärän Jeesuksen esikuvasta

Jeesus perustelee oikean ja väärän itsellään, koska hän on tehnyt kaiken oikein eikä mitään väärin. Hänestä jokainen näkee, mitä oikea on toteutuneena. Minun ei tarvitse vain "tuntea" sitä itsessäni eikä vain lukea sitä Vanhan testamentin lakikirjasta ja Jeesuksen opetuksista. Saan myös nähdä sen henkilöstä ja hänen teoistaan. Se kohtaa minut henkilönä, joka olen.

En toisaalta pääse Jeesuksen esikuvaa pakoon. Toisaalta voin ymmärtää sen erehtymättä. Se tulee minulle todelliseksi ja kouriintuntuvaksi. Jeesus elää ja toimii oikein, koska hän rakastaa. Hänen rakkaudessaan ilmenee, mikä on oikein ja mikä väärin. Henkilössään ja teoissaan Jeesus vahvistaa luonnon lain, kymmenen käskyä ja oman opetuksensa. Hän on niiden kanssa sopusoinnussa. Hän on malli minulle ja kaikille kaikkialla aina.

Jeesus haastaa esikuvallaan minut tekemään oikein (Joh. 13:15): "Minä annoin teille esimerkin, jotta tekisitte saman minä tein teille." Apostoli Paavali sanoo asiasta samoin (Fil. 2:5): "Olkoon teilläkin sellainen mieli, joka Kristuksella Jeesuksella oli." Tähän

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

yhtyy myös apostoli Pietari (1. Piet. 2:21): "Kristus jätti teille esikuvan, jotta seuraisitte hänen jälkiänsä." Jeesuksen esikuva on uhrautuva rakkaus, joka maksaa täyden hinnan toisen tähden ja hänen puolestaan.

Yhdessä ratkaisevassa kohdassa Jeesuksen käyttäytymiseen jää merkillinen ristiriita. Hän sanoo, että laissa on tärkeintä oikeudenmukaisuus, ja puolustaa muiden oikeuksia. Itse hän kuitenkin jättäytyy tuomittavaksi ja teloitettavaksi epäoikeudenmukaisesti. Hän tekee kyllä selväksi, että se tapahtuu vastoin vanhurskautta ja hän kärsii ja kuolee syyttömänä. Silti hän suostuu siihen. Vanhurskaana hän kuolee väärin puolesta, heidän sijaisenaan.

Apostolien sanoma kokoaa yhteen ja välittää Raamatun etiikan

Tietyissä mielessä voidaan sanoa, että oikean ja väärän tiedostamisen lähteenä on viidenneksi myös apostolinen sanoma, sillä se sekä välittää meille kaikki neljä muuta, varsinaista oikean ja väärän tuntemisen lähdettä että vielä selittää niitä. Apostolien eettistä sanomaa ja Jeesuksen eettistä sanomaa ei siis voi asettaa vastakkain, vaan ne kuuluvat yhteen ja ovat sopusoinnussa keskenään. Apostoleilla ei ole mitään uutta, itsenäistä sanottavaa eettisten normien perusteista, vaan heidän opetuksensa rakentuu mainitun neljän perusteen varaan, vaikka sillä määrällisesti onkin suuri osuus erityisesti heidän kirjeissään. Samalla he Jeesuksen "hengessä" ja Hengellä kehittelevät kristillistä etiikkaa eteenpäin hänen antamaltaan pohjalta sellaisissa keskeisissä asioissa, joita kristityt eivät juutalaisessa kehyksessään vielä kohdanneet. Tämä koskee erityisesti suhdetta juuri juutalaisuuteen ja pakanuuteen.

Evankeliumeissa ympärileikkaus ei ole ongelma, koska ympäristö on juutalainen ja Jeesus ja hänen seuraajansa ovat myös juutalaisia eli ympärileikattuja. Evankeliumin edetessä juutalaisten ulkopuolelle asiasta kuitenkin tulee ongelma: Onko pakanan kristityksi tullessaan muututtava myös juutalaiseksi eli ympärileikkautettava itsensä voidakseen uskoa Jeesukseen Kristuksena eli Messiaana? Jerusalemin alkuseurakunnan juutalaiset kristityt ajattelivat aluksi niin (Ap.t. 15:1). Paavali kuitenkin mursi sen ja osoitti sen sillä, ettei hänen kreikkalais-syntyistä apulaistaan Titusta ympärileikattu (Gal. 2:3). Mooseksen kulttilaki oli siis menettänyt merkityksensä Kristuksessa (Gal. 5:2–3; 6:13).

Sen sijaan työtoverinsa Timoteuksen, joka oli äitinsä puolelta juutalainen, Paavali ympärileikkasi, ei tämän pelastumisen tähden, vaan jotta juutalaiset vastaanottaisivat tämän omaan kansallisuuteensa kuuluvana (Ap.t. 16:3). Paavali itse tunnustautui loppuun saakka kansallisuudeltaan juutalaiseksi, vaikka hän Jeesuksen Kristuksen seurakunnassa olikin "kosmopoliitti", jolle kansallisuudella ei ollut enää ratkaisevaa merkitystä (Gal. 3:28).

Suhteessa pakanoihin ja heidän epäjumalanpalvelukseensa Paavali Jeesuksen tavoin "julisti kaikki ruoat puhtaiksi" (Mark. 7:19 KR 1938). Kreikkalaisessa yhteiskunnassa eläimiä ruuaksi teurastettaessa ne usein uhrattiin jumalille, niin että kaupassa myytävä liha oli jo ennalta saanut tällaisen näkymättömän uskonnollisen leiman. Jotkut pakanuudesta kristityksi tulleet pelkäsivät joutuvansa tällä tavoin vastoin tahtoaan uudelleen kosketukseen entisen uskontonsa kanssa, johon usein liittyi myös aktiivista yhteydenpitoa demoneihin. Kohdatesaan heidän omantunnonongelmansa Paavali tunkeutui ja tukeutui luontoon ja sanoi, että liha oli Jumalan luomaa ja sellaisena syötäväksi soveltuvaa eikä mikään uskonnollinen meno ollut muuttanut luontoa. (1. Kor. 8; 10:23–30.)

Sen sijaan varsinaiseen epäjumalanpalvelukseen Paavali suhtautui samassa yhteydessä (1. Kor. 10:14–22) ja myöhemminkin (2. Kor. 6:14–18) ehdottoman torjuvasti ja kompromissittomasti: "Miten sopivat yhteen Kristus ja Beliar? -- Miten soveltuvat yhteen Jumalan temppeli ja epäjumalat?"

Kristinuskon sanoma ei olekaan etiikka, vaikka monet filosofit ja teologit ovat niin ajatelleet. Jeesus, kristinuskon "perustaja", ei tullut osoittaakseen meille, miten meidän on eletävä toimiaksemme oikein. Kristillinen etiikka liittyy ratkaisevasti Jeesukseen mutta nimenomaan hänen henkilöönsä ja olemukseensa sekä siihen, mitä hän teki toisten ja kaikkien puolesta ja heidän hyväkseen.

Voinko ja tahdonko toimia oikein?

Voin siis tietää oikean ja väärän viidestä eri lähteestä yhtäpitävästi, jos vain haluan. Voin tehdä yksittäisiä oikeita tekoja ja karttaa yksittäisiä väärä tekoja. Jeesuksen esikuvan ehdottomaan noudattamiseen minulla ei kuitenkaan ole voimaa. En rakasta varauksetta kaikkia. Vaikuttimeni eivät ole ehdottoman oikeat. En täytä ainakaan ensimmäistä käskyä, en neljättä käskyä enkä yhdeksättä ja kymmenettä

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

käskyä, jotka kieltävät minua himoitsemasta. Tässä olen Paavalin kaltainen (Room. 7:7–10).

Ongelmani on kuitenkin vielä syvemmillä: en tahdokaan noudattaa Jeesuksen rakkauden esikuvaa. Jeesuksen mukaan (Luuk. 11:13) me, jotka olemme olemukseltamme pahoja, osaamme antaa lapsillemme hyviä lahjoja. Vika on siis ennen kaikkea olemuksessani, ei ensisijaisesti teoissani, jotka voivat olla hyvin pitkälle aivan oikeita. Sellaisinakin ne kuitenkin ovat väärässä kehyksessä ja nousevat perimmältään vääristä vaikuttimista.

Oikean ja väärän edessä Jumalan laki kaikissa viidessä muodossaan tuomitsee minut.

"Mitä ihminen kylvää, sitä hän myös niittää. Joka kylvää siemenen itsekkyyden peltoon, korjaa siitä satona tuhon, mutta se, joka kylvää Hengen peltoon, korjaa siitä satona ikuisen elämän." (Gal. 6:7-8.)

"Se, joka muuten kaikessa noudattaa lakia mutta rikkoo sitä yhdessä kohdassa, on syyppää kaikilta kohdin. Hän, joka sanoi: 'älä tee aviorikosta', sanoi myös: 'älä tapa.' Vaikka siis et teekään aviorikosta, olet lainriikkoja, jos tapat." (Jaak. 2:10-11.)

Toimiakseni oikein tarvitsen olennaisesti muuta kuin tiedon oikeasta ja väärästä. Tarvitsen uuden olemisen, uuden olemuksen, uuden "sydämen", uuden tahdon, uuden voiman, joita minulla ei ole itselläni enkä voi ratkaisevasti saada muiltakaan ihmisiltä, niin paljon kuin heiltä ja heistä voinkin parhaimmillaan inspiroitua ja saada voimaa.

Syvässä mielessä – vaikuttimiltani ja voiman tarpeessani – voin elää oikein vain Jeesuksen sijaisuuden varassa. Häneltä minun tulee saada lainrikkomiseni ja syntini anteeksi, jotta voisin lähteä "puhtaalta pöydältä". Tarvitsen hänen täydellisyytensä peittämään vajavuuteni ja hänen rakkautensa luomaan minut uudeksi.

Minun pelastukseksi Jeesus teki sanansa mukaan: "Olen tullut toteuttamaan lain ja profeetat" – minun tähteni, minun puolestani, minun hyväkseni. "Jumala lähetti tänne Poikansa. Naisesta hän syntyi ja tuli lain alaiseksi lunastaakseen lain alaisina elävät vapaiksi, että me pääsisimme lapsen asemaan." (Gal. 4:4–5.)

Puhuessaan Kristuksen esikuvasta, jota minun on noudatettava, Pietari sanoo (1. Piet. 2:21): "Kärsihän Kristuskin teidän puolestanne." Sijaiselämällään ja sijaiskuolemallaan Jeesus täytti lain minun puolestani. Se antaa minulle uskossa tahdon ja voiman oikein tekemiseen: Jumalan lain täyttämiseen eli rakkauden osoittamiseen, vaikka se aina jääkin puutteelliseksi.

Jeesus - etiikan perusta, sisältö ja voima

Syvimmässä mielessä kristillinen etiikka on Jeesus Kristus. Ilman häntä ei kukaan voi sitä noudattaa eikä edes mieltää sitä oikein. Kristinusko ei ole ensisijaisesti eettinen järjestelmä. Sellaisena siinä ei olisi mitään olennaisesti omaperäistä. Ainutlaatuisuus tulee etiikkasakin Jeesuksesta, Jumalasta ja ihmisestä, ristiinnaulitusta ja ylösnousseesta, Herrasta ja Vapahtajasta, esikuvasta ja sijaisesta.

Eettiset normit, mallit ja ratkaisut heijastavat aina jotakin oppia. Ne eivät ole itsenäisiä. Yleisesti etiikka perustuu todellisuuskäsitykseen eikä päinvastoin. Vastaavasti kristillinen etiikka perustuu kristilliseen uskoon, dogmatiikkaan, jota se soveltaa. Etiikalla ei ole eikä voi olla mitään omaa oppia (esim.) Jumalasta, luomisesta, ihmisestä, maailmasta, synnistä, lunastuksesta sekä Jumalan ja ihmisen ynnä ihmisen ja hänen lähimmäisensä suhteesta.

Dogmatiikka ilmaisee evankeliumin. Etiikka ilmaisee lain. Dogmatiikka kutsuu uskomaan. Sen mukaisesti etiikka velvoittaa ja opastaa rakastamaan ja elämään.

Raamattu ja maailmaneetos

Maailmanuskontojen epävirallisessa parlamentissa Chicagossa 5.9.-93 annettiin maailmaneetoksen julistus. Se vaatii maailmaneetosta uuden maailmanjärjestyksen pohjaksi kultaisen säännön kielteisen ja myönteisen muodon mukaan. Julistus ei mainitse sanallakaan Jumalasta, mistä erityisesti islamilaiset kriitikot ovat huomauttaneet. Perimmältään tietysti kristitytkin yhtyvät tähän kritiikkiin, sillä se osoittaa julistuksen rajoittuneisuuden ja myös väärinkäyttämisen mahdollisuuden. Kristityt voivat kuitenkin allekirjoittaa julistuksen mutta vain tietyin varauksin:

1. Maailmaneetoksen pohjana ei voi eikä saa olla uskontojen välillä vallitseva konsensus, kuten julistus itse edellyttää. Se ei olisi todellista eikä totuudellista. Yhteinen etiikka on rakennettava yhteisen ihmisyyden varaan, ei yhteisen uskon varaan, jota ei ole. Jos Jumalasta ei puhuta, häntä ei myöskään saa tuoda takaportista sisään naamioidussa asussa. Olkoon uskonto uskontoa ja etiikka (vain) etiikkaa niin pitkälle kuin se on mahdollista!

2. Maailmaneetoksen rakentaminen ei saa myöskään pyrkiä yhden ja ainoan, kattavan maailmanuskonnon tuottamiseen.

Mäkelä: Raamattu oikean ja väärän rajana

3. Kristillinen usko ei voi koskaan alistua olennaisesti maailmaneeoksen palvelukseen. Jeesuksen Kristuksen pyhä veri on liian kallisarvoinen väline ihmisten käyttöön heidän mielensä mukaisesti, olkoonpa inhimillinen päämäärä miten kaunis ja arvokas tahansa. Eetos on uskon seuraus ja siten uskon kannalta aina toissijainen.

4. Kristillinen kirkko ja yksittäinen kristitty eivät voi koskaan uskoa eettisen maailmanjärjestyksen varsinaiseen toteutumiseen, eivät tyytyä pyrkimään vain siihen eivätkä pitää sitä omana tärkeimpänä tehtävänä. Juuri maailmaneeoksen ja sen toteutumisen suuri vajavuus huutavat kristittyjä julistamaan Jeesuksen sovintoverta uuden ihmisen perustaksi, jotta voitaisiin myös elää eettisesti oikein.

5. Kultainen sääntö riittää yhteiskunnan moraalin pohjaksi, vaikkakin tietyin varauksin, mutta ei yksilön perustavimpien ongelmien ratkaisuksi eli synnin sovittamiseksi ja poistamiseksi. Siihen pystyy vain Jeesus kaikkien sijaisena.